

עם-מעט

סמוך לסופה של פרשת ואתחנן מופיעה הכרזה מהדהדת שכמו מערערת על הרושם שנתקבל עד כה מדברי התורה על עם ישראל: "לא מִרְבְּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חָשַׁק ה' בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם, כִּי אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל הָעַמִּים" (דברים ז, ז).

לא כך מלמדנו המקרא בדרך כלל. בספר בראשית, ה' הבטיח לאבות שזרעם יהיה רב ככוכבי השמיים, כחול אשר על שפת הים, כעפר הארץ: רב לאין-ספור. בתחילת ספר שמות קראנו כיצד בני משפחת הברית, רק שבעים נפש מניינם ברדתם למצרים, "פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֶמוּ בְּמַאֲד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם" (שמות א, ז). שלוש פעמים בספר דברים אומר משה שמספרם של בני ישראל "כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב" (דברים א, י; י, כב; כח, סב). שלמה המלך תיאר את עצמו כחלק מ"עַמְּךָ אֲשֶׁר בְּחַרְתָּ, עַם רַב אֲשֶׁר לֹא יִמְנָה וְלֹא יִסְפָּר מִרְבּוֹ" (מל"א ג, ח). הושע התנבא: "וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסְפָּר" (הושע ב, א).

בכל הכתובים הללו ובאחרים מודגש הגודל של העם, הריבוי המספרי שלו. מה נעשה, אפוא, באמירתו של משה המשבחת דווקא את קוטנו?

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

תרגום יונתן מפרש אותה כעוסקת לא במספרים אלא בדימוי עצמי. את המילים "המעט מכל העמים" הוא תרגם "מִפְּיֵי רוּחַ וְעִנּוּתֵינִי מִכָּל עַמְמֵיָא", כלומר שפלי רוח וענוותנים מכל העמים. רש"י מציע קריאה דומה, ומצטט את דברי אברהם "וְאַנְכִי עֹפֵר וְאַפָּר" (בראשית יח, כז) ואת דברי משה ואהרן "וְנַחֲנוּ מָה?" (שמות טז, ז).

רשב"ם וחזקוני נותנים הסבר ריאליסטי יותר: משה מנגיד בין בני ישראל לבין שבעת העממים שילחמו בהם בארץ כנען. ה' יוביל את בני ישראל לניצחון אף כי המקומיים עולים עליהם במספרם.

רבנו בחיי מצטט את הרמב"ם, האומר כי אפשר היה לצפות, לכאורה, שה', מלך העולם, יבחר לו לעם סגולה את העם הגדול ביותר, שהרי "בְּרַב עִם הַדֶּרֶת מֶלֶךְ" (משלי יד, כח); העובדה שהוא בחר דווקא בעם ישראל, למרות קוטנו, היא שבח גדול לעם זה. ועדיין, מציקה לרבנו בחיי הסתירה בין דברי משה כאן לדבריו בספר דברים עצמו על כך שכני ישראל רבים ככוכבים בשמיים. על כן, הוא מציע לקרוא את הפסוק שלנו כמעין תנאי בטל: אפילו אם הייתם המעט מכל העמים, ה' היה בוחר בכם.

קריאה פשוטה וישירה מציע ספורנו: ה' לא בחר לו עם לצורכי כבוד עצמי והדרת-מלך. לו עשה כן, ודאי היה בוחר עם רב וגדול. אך לא הכבוד הדריך את ה' בבחירה הזאת, אלא האהבה. ה' אהב את האבות על שנִכְוְנוּ ללכת אחריו. על כן הוא אוהב את בניהם.

אך לא רק ימי האבות וימי משה מקופלים בפסוק הזה. משהו בו מהדהד לאורך ההיסטוריה היהודית שלאחר מכן, עד היום.

מִדֵּינָן בְּיָדֵי; פֶּן יִתְפָּאֵר עָלַי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר: 'רָדִי הוֹשִׁיעָה לִּי'". הוא מורה לגדעון לומר ללוחמים שכל ירא וחרד יכול לחזור לביתו. עשרת אלפים נשארים. "עוד העם רב", אומר ה' לגדעון, ומציע מבחן חדש. גדעון ייקח את המתגייסים למעיין ויראה איך הם שותים מים. 9,700 איש כרעו ארצה לשתות, ונשלחו הביתה. גדעון נשאר עם 300 איש בלבד, אלה שליקקו את המים בלשונם. "בְּשֵׁלֶשׁ מֵאוֹת הָאִישׁ הַמְּלַקְקִים אוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וְנִתְּתִי אֶת מִדְּוֵן בְּיָדְךָ", אמר לו ה'. ואכן, בתכסיסי מלחמה מפתיעים, הצליחו המעטים הללו להניס את כל צבא מדיין שהיה "כְּאַרְבֵּה לָרֶב וְלִגְמָלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר כַּחֹל שֶׁעַל שְׂפַת הַיָּם לָרֶב" (שופטים ז, א-כא).

עם ישראל קטן, אך הישגיו הגדולים מעידים על כוח שמעבר לו. שום עם בגודלו לא הגיע להישגים כאלה. תולדותיו הם עדות חיה למציאותה של ההשגחה העליונה ולכוח השפעתם של אידיאלים נאצלים. לכך התכוון משה כשאמר, "כִּי שָׂאֵל נָא לְיָמִים ראשונים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ, לְמִן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים אֶתְּךָ עַל הָאָרֶץ וְלִמְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם וְעַד קִצְּהַ שָׁמַיִם: הַנְּהִיָּה כְּדָבָר הַגְּדוֹל הַזֶּה? או הַנְּשַׁמַּע כְּמָהוּ? הַשְּׁמַע עִם קוֹל אֱלֹהִים מְדַבֵּר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ כְּאֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֵתְּךָ, וַיַּחֲיֵ? או הַנְּסֶה אֱלֹהִים לְבוֹא לְקַחַת לּוֹ גוֹי מִקְרֵב גוֹי בְּמִסֵּת בְּאֵתְךָ וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבְיָד חֲזָקָה וּבְזִרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ?" (דברים ד, לב-לד).

עם ישראל גובר על חוקי ההיסטוריה מפני שהוא עובד את יוצר ההיסטוריה. מתוך שהוא מחובר אל הגדלות, הגדלות דבקה בו. באמצעות עם ישראל מספר אלוהים לאנושות שכדי להגיע לגדולה אין צורך להיות מרובה. עמים נשפטים לא על פי גודלם אלא על פי תרומתם למורשת האנושות. ההוכחה המאלפת ביותר

היהודים היו ועודם עם קטן; כיום, אנו מונים לכל היותר חמישית האחוז מאוכלוסיית העולם. היו לכך שתי סיבות. הראשונה היא המחיר הכבד בנפש שגבו הגלות והרדיפות. מחיר ישיר במעשי הטבח ובפוגרומים, במסעי הצלב ובפרעות ובשואה; ומחיר עקיף בדמות המרות־הדת, כגון בספרד במאות ה־14 וה־15 וברחבי אירופה במאה ה־19, מצד יהודים שלא עמדו בנטל הרדיפות (בשני המקרים, המרת הדת לא הועילה: האנטישמיות הגזענית הוסיפה לראות בהם יהודים). האוכלוסייה היהודית כיום היא רק שבריר ממה שיכולה הייתה להיות אלמלא אדריאנוס, אלמלא הצלבנים, אלמלא האנטישמיות.

הסיבה השנייה היא שכמעט בכל התקופות היהודים לא שמו להם למטרה לגייר אחרים. לו עשו כן, אולי היינו היום קרובים במספרנו לנוצרים (2.4 מיליארד) או למוסלמים (1.6 מיליארד). המלבי"ם, פרשן המקרא בן המאה ה־19, מוצא בפסוק דבר־מה קרוב לכך. הפסוקים הקודמים אמרו שבני ישראל עומדים להיכנס לארץ שיש בה שבעה עמים – החיתי, הגרשני, האמורי, הכנעני, הפריזי, החיווי והיבוסים. משה מזהיר מפני נישואי תערובת עם עמים אחרים, לא מסיבות גזעיות אלא מטעמים דתיים: "כִּי יִסִּיר אֶת בְּנֵי מִאֲחֵרֵי וְעָבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים" (דברים ז, ד). על פי המלבי"ם, בפסוק שלנו משה אומר לבני ישראל: אל תצדיקו נישואי תערובת בטענה שהדבר מגדיל את עם ישראל. "אֵין ה' חַפֵּץ בְּרַבּוּי עַם".

לצד כל הפירושים וההסברים הללו, אפשר לראות בסיפור מסוים, המופיע במקום אחר במקרא, מפתח להבנת אמירתו של משה. הוא מופיע בפרק ז של ספר שופטים. זהו סיפור גדעון. ה' אמר לגדעון לגייס צבא ולצאת לקרב עם המדיינים. גדעון אסף כוח בן 32 אלף איש. ה' אמר לו, "רַב הָעָם אֲשֶׁר אִתְּךָ מִתְּתִי אֶת

לכך היא העם היהודי הזעיר, אשר כמעין המתגבר מנביע שטף של נביאים, כוהנים, משוררים, פילוסופים, חכמים, קדושים, בעלי הלכה ובעלי אגדה, פוסקים ומפרשים, רבנים וראשי ישיבות – כמו רבים מגדולי הסופרים, האומנים, המוזיקאים, הקולנוענים, האקדמאים, האינטלקטואלים, הרופאים, המשפטנים, היזמים והממציאים. מעבר לכל פרופורציה לשיעורם באוכלוסיית העולם, אפשר למצוא עורכי דין יהודים הנאבקים בעוולות, כלכלנים יהודים הנלחמים בעוני, רופאים יהודים הממגרים מחלות, מורים יהודים המבערים את הבורות, ומטפלים יהודים המדכירים את הדיכאון ואת הייאוש.

כדי להרחיב את אופקיה הרוחניים והמוסריים של האנושות, אין עם זקוק למספרים גדולים. הוא זקוק לדבר אחר לגמרי: להכרה בערכו ובכבודו של היחיד, בכוחו של האדם לשנות את העולם, בחשיבותה של הנחלת חינוך מעולה לכול, וביצירת אוירה של אחריות משותפת לשיפור מצבו־של־האדם. היהדות מבקשת מאיתנו את הנכונות ליטול אידאליים נעלים וליישם אותם בעולם הממשי בלי להירתע מאכזבות ומכישלונות.

הדבר ניכר גם בזמננו, בייחוד במדינת ישראל. ישראל מוכפשת בתקשורת העולמית ומשוקצת ברוב חלקי הכדור, ובכל זאת מחוללת עוד ועוד ניסים ברפואה ובחקלאות, בטכנולוגיה ובאומנויות, כאילו המילה "אי־אפשר" אינה כתובה במילון העברי. ישראל עודנה מדינה קטנה המוקפת, כבימי המקרא, "גוים רבים וְעַצוּמִים מִמֶּנָּה" (דברים ז, א). אולם גם היום, "לֹא מִרְבָּכֶם מִכָּל הָעַמִּים חָשֶׁק ה' בָּכֶם וַיִּבְחַר בָּכֶם, כִּי אַתֶּם הַמָּעֵט מִכָּל הָעַמִּים".

עם־מַעַט זה האריך ימים מכל האימפריות האדירות שמשלו בעולם, כדי להנחיל לאנושות מסר של תקווה: כדי להגיע לגדולה אין צורך להיות גדולים; הדרך לכך היא לפתוח צוהר אל כוח גדול מאיתנו. מספרים שמלך צרפת לווי ה-14 ביקש פעם מבלז פסקל, המתמטיקאי והתיאולוג המזהיר, הוכחה לקיום האלוהים. פסקל ענה: "היהודים, הוד מעלתך!"